

(המשך מעמוד 83)

הד"ר, ככותבת ספר אחר של יהואש ביבר * בדומה לסיפור על יחיאלי מיכאל הלפרין, הרי שגם ספר זה מצליח לשחזר תקופה שלמה באמצעות אדם אחד.

בשורה אילינון בן שבע עשרה עלו הוריו לארץ-ישראל התיישבו ברחובות. כאלו קנה אביו נחלת ארמה ונטע כרם שקדום. לזר התערה עד מהרה בחיי המזר שבה... הוא אהב לשיר בקול הבס שלו משיריה ולקלם משירי משורריה. הוא למד לרכב על סוסה ערבית אצילה, לק לוע ברובה וראשון היה לכל פעולת הגנה... עד מהרה הוא זכה בכינוי "הוואג'ה נור", הערבים התקשו לבטא את המלה ששמנו - לזר. בראש גיבעת האהבה שברחובות, היתה השומרה (מיצפור השמירה) של לזר מרגולין. ומתארו ביבר כך: "לצוארו קשר משי רוקי, בה היה מתקשר עם חבריו לשמיר רה, ובניהם משה סמילנסקי * שכנה גם היא שומרה בכרמל..."

חוג'ה נור הוא מגיבוריה של רחובות בראשית, וגם מאנשי התרבות שלה. הוא נמנה על קבוצת השחקנים שחפצו להעלות על קרשי הבמה ברחובות, את המחזה דובבל, של משה לייב לילנבלום, מחזה שקנאי הדת של המושבה הלטינו עליו לקימאקאם * התורכי וביקשו ממנו להפעיל את הצנזורה (כנראה שהיה זה הצינור הראשון בתולדות היישוב בארץ-ישראל). לבסוף היה חוג'ה נור בין אלה שנשלחו לקימאקאם, ובשום הביאו את הפקודה כי "מחזה, זורבל' אושר לי הצגה".

יום אחד שואל מרגולין את משה סמילנסקי * האם הירדן גדול כמו הדנייפר או הרוין *? עד שהשניים נוטלים עימם חבר שלישי, יוצאים לחוות במראה הירדן. הם רואים ומתאכזבים, שטים על פני ימת כנרת ונקלעים לסערה, אלא ש"לזר נהג את הסירה ביד אמונה, וזו החליקה בין הגלים הזועפים עד שהגיעה בשלום אל החוף המזרחי, למרגלות הרי גולן הקודרים..." תיאורי הנוף של ביבר

קודונג אילינון ("לזר") מרגולין יחי הרצל! תחי רחובות!

הינם אהבת ארץ-ישראל אמיתית. המחבר מצליח לתאר גופים בקפידה, שאינה קיימת אצל מרבית הסופרים הישראלים. כוונתי לתיאורים כמו: "מימינם רבץ הר הארבל, ורוץ אבנים שחורות, קוצים ודרי דרים" כאלו ישרפו האבנים בלהט קרי ני החמה ועתה הן מילות את עוכרי-האוי רח כמצבות שרופות..."

בשבוע הראשון של חודש חשוון תרנ"ט (1898) ביקר חוזה המדינה, ד"ר תיאודור הרצל, ברחובות. בואו הונצח בתצלום של להקת הרוכבים היהודית סביב למרכבתו ומקבלת פניו. מפקדם של ה"פרשים הללו היה לזר מרגולין, והוא שקצב את הקריאות: "יחי הרצל! תחי רחובות! יחי הרצל! תחי רחובות!" ואכן, ביומנו כתב הרצל את התיאור הבא: "גדוד פרשים רכב לקראתנו לפני

* יהואש ביבר - המפקד הראשון ליהודה; הוצאת יוסף שרברק; 139 עמודים (כריכה קשה). ** הלא הוא חוג'ה מוסה, דודו של הסופר ס. יזהר. *** כינויו של המושל התורכי.

המושבה רחובות. הם ערכו לפנינו מין חזי יון רכיבה, פרצו כשירים עבריים וסכו כעדת דבורים סביבנו..."

לזר מרגולין קרה אסון. שני הוריו מתו עליו בחודש אחד. אחותו עבדה כי מילדת במושבות, ואת אחיו העיוור סידר בבית ידידים. לזר החליט להגר לאוס-טרליה; "שמעתי כי אפשר להקים שם חווה חקלאית ואני רוצה לעבוד את האדמה. אני מקווה מאוד שבאוסטרליה אין מלווים בריבית, ואין שילטון עריון כמו השילטון התורכי המושחת... ולדידו, משה סמילנסקי, הוסיף ואמר: "אני אהיה הייל כבאב הבריטי, שיובא לשחרר את ארץ-ישראל מן התורכים... בשנת 1902 יצא לזר לאוסטרליה.

אריה, אריה, קום התנדב לגדוד העברי! לויטנסקי ודאדומיר זאב ז'בוטינסקי, מי שהגה את רעיון הגדודים העבריים, עלה במדרגות-בטון של בית-חולים צבאי בלונדון והיפיש את "קודונג לזר מרקוביץ מרגולין", ש-שמו התפרסם במהלך המלחמה העולמית הראשונה, כאשר, "לחם בחזית גאליפולי יחד עם הגדוד האוסטרלי ה-16, נפצע פעמיים אחרות והועלה לדרגת קפיטן. אחר כך נשלח עם גדודו לחזית צרפת, נלחם על נהר הסום והועלה לדרגת לויטנסקי קולונל; שוב נפצע וזכה בעיטור גבוה, הוא, את השירות המצויין..." ז'בוטינסקי הציג עצמו ואמר: "אנחנו זקוקים לך בגדודים העבריים." הוא סיפר לו כי לפני כמה שבועות נכבשה ירושלים, ולכן עליו להצטרף לגדודים העבריים, שהרי "הוא קצין יהודי שדרגתו גבוהה יותר מדרגת כל קצין יהודי אחר שהכיר. גם נסיון צבאי קרבי רב לו. בהרבה קרבות השיר תתף. היילו מספרים עליו כי הוא משוררין בפני כדורים ופצצות."

בפברואר 1918 מונה לזר מרגולין להיות מפקד הגדוד השלישי ותשעה של קלעי המלך, ויצא בדרגת לויטול את הפיקוד: "על כל אחת מכתפיו הבהיקו שני כוכבי נחושת - דרגת לויטנסקי-קולונל. אל שרוליו הוצמדו שני תיבים מיוחדים - מגנידודי על רקע אדום, ועל חזהו התי-נופסה שורה של אותות-הצטיינות...". היה זה מרגולין שתרם, כעבור כמה שבועות, ללשון האימונים הצבאיים בעברית את הביטוי "רצה פנינויים", הוא טבע את סיגנון המשמעת ולשון תרגילי הסדר. דרך אלכסנדריה וקאהיר הוא הגיע לצומת הרכבות של לוד, לא הרחק ממושבת נערי ריו, רחובות. "שם קיבל סוס-רכיבה צבאי, העמים עליו את הפציו, עלה והתיישב באוכף ויצא אל דרך מוכרת מאז - זו המוליכה מלוד אל המושבה ראשון-לציון...". בזמנית, ברחובות, מספר מי-שהו לחיל משה סמילנסקי, כי ראה בלוד את לזר מרגולין. הלה, "מיהר אל האורווה והוציא את סוסו; הניח אוכף על גבו, הכניס מתג לפיו, עלה עליו בקפיצה; הפנה את הסוס אל שער החצר ויצא אל הלילה." ואכן, בדמי הליל נתקלו שני הפרשים: "השניים נפלו איש אל כיון ורועות רעהו כחיבוק אמין וארוך; רק לאחר שעה ארוכה ניתקו והתרחקו זה מזה, כאילו ביקשו לראות מה עשו להם שנות-הפרייה רבה הרבות." ודומה, כי מילות שיר המתג נדבים הארצי-ישראליים, "אריה, אריה, קום התנדב לגדוד העברי" קיבלו ממד חדש. החיילים אהבו את מרגולין. מי שהיה מייסד ומפקד הגנה, לדידו גדולי, הגדירו: "טיפוס של קצין יהודי גאה, השומר על כבודו, הידע את מלאכתו ויחד עם זאת ליבו לב יהודי נאמן וזהם."

חייליו של מרגולין לא היו רק חיילים יצוגיים. הם השתתפו בקרב הגדוד על מעברות הירדן, באום-שורט. הספר מתאר את ז'בוטינסקי בקרב זה כך: "מחלקתו של לויטנסקי ז'בוטינסקי התקדמה עד אל הגשר, הציבה שם מקלע לואים ופתחה באש. במהרה התברר כי הצבא התורכי נסוג...". מרגולין הפך למושל אל-סלט. לאחר תום המלחמה היה זה מרגולין שאירגן בעזרת חיילי הגדוד את הגנתן של המושבות, והוא היה למפקדן עד לפרוץ המאורעות, ב-1 באי 1921. אז הורה ל-חייליו לצאת ולהגן על תל-אביב, בניגוד להוראות מפקדיו הבריטיים. הדבר התרחש לאחר הריגת "ח ברנר" וחבריו לז'אירור וש"ח. מרגולין גם גייס את הגדודאים שכבר שוחררו, והיה מפקדו של גיוס המילואים הראשון בארץ-ישראל. אחרי החקירה הצבאית אמר לזר מר-

גולין לחייליו: "במפקדה הצבאית הראשית (הבריטית) רוצים להעמיד את כולכם למישפט צבאי, על שפעלתם ללא סקר דה. אך אני נטלתי על עצמי את כל האחריות למעשה. כבר הגשתי את כתבי-ההתפטרות שלי. מהיום יהיה מייג'ור גייל המפקד שלכם." ואכן, המושל הצבאי הבריטי של ארץ-ישראל החליט לאשר את פיטוריו של מרגולין ולא להעמידו לדין, בתנאי שיעזוב את הארץ. באותו החודש יוצא מרגולין לאוסטרליה. ב-2 ביוני 1944 הלך לעולמו והוא בן 69.

בראשית חורף 1950 עגנה אוניית הנוסעים קמפידיליו במל חיפה, ליד שובר הגלים. ספינת-חופים של חיל-הים, מ"ח 14, ועל סיפונה מישמר כבוד של מלחים, נטלה ארון עץ שדגל כחול-לבן פרוש עליו. על הדגל היו מונחים כובעו של קצין, שסמל מגורה והמילה "קדימה" צמודים אליו, וחרב פרשים בתוך נדן שחור. "המפקד מרגולין חזר אל ארצו ואל מור-לדתו...". מילמל גודאף כבן שישים. עור פרק מפואר בסאגה הארצישראלית החדשה.

תיזכורת

ירמיהו ואיסמעיל

ועוד ספר של יהואש ביבר, שהוא על גבול הברייה והאמת, הספר מרד הדרוזים, בו מתואר מסעם של שליחי ההגנה אל לב שטח הקרבות בהר-הדרוזים (ג'אבל דרוז). במהלכו של מרד הדרוזים בכובש הצרפתי. קבוצת היהודים הקיפה את ירמיהו הנגבי, המכונה ירמל, את שלמה, המכונה שלמה הצפתי, או "פרש הגליל" (שהערבים כינוהו אברישאול) ועוד. אליהם הצי-טרף גם גידעון.

מפקדם בהגנה, יהושע, מטיל עליהם משימה: "הדרוזים שואפים להקים להם מדינה משלהם, ונדולו הלוותמים שלהם ומנהיגם הוא סולמן אל-אמרש... אנחנו רוצים לבוא במגע עם ראשי המורדים הדרוזים...". כתוצאה מאותה פגישה "ארבעה פרשים רוכבים צפונאז", לכיוון צפון-מזרח למושבה מטולה, דרך העיירה הצבייה שבמורדות החרמון. תוך כדי תנועה ניתנת סקרה עניינית ושפוטה על הדרוזים, מתובלת בתיאורי גופים בעברית חסכנית, עניינית ומרתקת.

ההרפתקה הראשונה מתרחשת כאשר ירמיהו הנגבי מחליק את איסמעיל אל-אטרש מידי רודפים הצרפתיים, מרפאו, ושולחו לדרכו. בדרך עלייה סואייה מגיעים ארבעת שליחי ההגנה לביקעה הלבנה. שם הם רואים את "סיירי הפור הצבאי של הגנראל מישו המפורסם. החיילים היו לבושים מדים כחולים-דהים... פתאום פצי-חו את הדממה השלווה וירות פרועות של ריכבים, הביקעה, שלפני רגעי קט דממה ושקטה, מלאה עתה קולות עממים של הרבה וירות. בין הפרשים והרגלים נפלו חילים ופצועים..." תגובת שליחי ההגנה היא: "אני שמח שהדרוזים ניצחו, אלא: מריקיה שחתיש כל הזמן, אזהבי חירות הם ונאבקים על הזכות להיות כרי-צינים בארצם. אין מילחמה בעלי יותר מן המילחמה לחרות, למולדת! מל כמוני, היהודים, יודעים זאת. נזכור לשם מה אנו נלחמים בארץ-ישראל, החרשנו. מאיריקה צדק מאד. המזרח התיכון נחלק בין ה-מעצמות הגדולות, אנגליה וצרפת, לפי ה-חזה של סייקס-פיקו, כלי לשאול לדעת העמים היושבים במזרח-התיכון."

מוטב, אולי, לעצור כאן, ולאפשר לקור-רא להיכנס לאותה הרפתקה מפולאה בכיר חות עצמו. גם בספר זה, שבו חרג ביבר מעיסוקו בדמויות קיימות של החוויה ה-ארצישראלית, הוא מצליח לכבוש את החו-מר, להפכו למרחק שבמרתקים, עד שגם למבוגר אין מפריעות עוד האותיות ה-מנוקדות. עוד ספר על מדף המופת של הספרות הארצישראלית.

* יהואש ביבר - מרד הדרוזים; הוצאת עם עובד; 133 עמודים (כריכה קשה).

בחסך

ס. יזהר-כארט

●● מינויי חב' ישראל-כארט/וורקוד זכו השבוע בנספח לחשבונותיהם. בעל אופי תרבותי, כשירות מטעם חברת האשר-ראי הנ"ל. המדובר במיבצע החתמה מיי-חד של הורים להורים במחירי הנחה מיוחדים. גולת הכותרת של המיבצע הם שני מאמרים, האחד של הסופר הרחובותי (מילנסקי) יזהר, על חינוך לקראת, והשני של מלחין הוותיק נועם שריף, על חינוך למוסיקה. הגיב על כך משורר גודע: "ס. יזהר-כארט וירושלים בתשלוח מים לעם קדוש" ●● סיפורו של הסופר הירושלמי אורי אורלב, חיילי עופרת,

ס. יזהר על חינוך לכסף

שראה אור בחודש שעבר בתרגום לאנגלית. של הילד הקלון, זכה לשבחי הביקורת הבריטית. אלזובט ברידג' מבקרת ה-דיילי טלגרף, כתבה: "הספר הוא מחוות כבוד נהדרת לרוח אנוש הלא-מנוצחת. הוא משאיר עלינו רושם חזק דווקא משום שנכתב באיפוק רב, בחוש הומור ואיפיון. מעדן של דמיונות..." חיילי עופרת, הוסי-רט בשעתו כמחזה עבור הטלוויזיה הישראלי. והוקרן בה כמה פעמים. בשנים האחרונות מתמסר אורלב לחיבור ספרי-ילדים, שהאחרון שבהם, קשה להיות אריה, ראה אור החודש בהוצאת עם עובד. ●● מנהלה של הוצאת כתר, נחמן אוריאל, נבחר ליושב-ראש מרכז הספר והדפוס. כסגנו נבחר יהושע לוי מדפוס ג'רוסלם 1900. לפני שבועיים, כאשר הלך לעולמו האיש שהיה לאגדה בחייו, אב-רהם סורמאלדו, אביו מולידו של סיג-נון דן בן-אמוץ בשנות החמישים, היו שנזכרו כי לפני שנתיים, בעיקבות שמו-עט שואו, הספיד הסופר בנימין תמוז את סורמאלדו במוסף לספרות של הארץ. אחרי שבוע פירסם התנצלות. על כי סר-רמאלדו עבדו חילי ●● כתב דיעות אחר-נות, אליהן עמיקם, כתב שבוע שעבר על תוכנית לימודי הספרות בבתי-הספר: "מן השירים המופיעים בתוכנית עולה, למשל, כי אציג (אורי צבי גרינברג), הוא כופר, מחלישים ופאציפיסט, כימעט כמו נתן זך, עמוס עוז או ברונו מלבישם אותו מלבבושת אהידה, שיראה בבית-הספר כפי שהם רוצים ש-ייראה..." ●● בדיקה שערכה קבוצת סופרים שחיפשה את הכתובת הרשמית של פאין קלוב ישראל (הסניף הישראלי של אירגון הסופרים העולמי), העלתה כי ה-כתובת היא כתובתו הפרטית של העסקן והצנזור חיים תורן, ויר פאין קלוב הישראלי מזה מחצית דור; חיים תורן רח' שמריהו לוין 19, ירושלים, השמועה מספרת, כי קרוב למאה סופרים ומחברים עברים עריבים מתכוונים לפנות לכתובת זו, כדי לבקש להתקבל כחבר בפאין קלוב הישראלי ולהפכו על-ידי כך לאירגון ה-סופרים הישראלי הרשמי ●●